

Zpráva o průběhu konference "Teorie a praxe politického katolicismu" konané dne 28. listopadu 2007 na půdě Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Jsou to téměř přesně dva roky, kdy se na začátku prosince 2005 v prostorách barokního refektáře dominikánského kláštera v Praze uskutečnila konference na téma *Politický katolicismus v české minulosti a současnosti*. Konference *Teorie a praxe politického katolicismu*, která se konala pod záštitou Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci dne 28. listopadu 2007, tak představovala ucelenou platformu k prezentaci nových poznatků a diskusi o výsledcích současného výzkumu této, skrze katolickou víru přímo či nepřímo ovlivněné, sféry politiky. Díky spirituálnímu prostředí barokní kaple bývalého jezuitského konviktu, kde se setkání konalo, se mohlo patnáct přítomných referentů a také několik desítek posluchačů plně ponořit do tématu.

Přítomné přivítal děkan FF UP Ivo Barteček, který ve svém úvodním slově připomněl nejen význam katolicismu pro rozvoj umění, ale také ocenil přínos současných olomouckých historiků pro výzkum politického katolicismu, kteří jsou k tomuto tématu nositeli mnoha grantů. Na tato slova pak navázala Jana Burešová, vedoucí katedry historie FF UP.

První, na úvod příznačně metodologicky pojatý, příspěvek přednesl Miloš Trapl (FF UP), nestor výzkumu politického katolicismu. Věnoval se především terminologickému vymezení pojmů, které jsou při popisu politického katolicismu používány. V hledáčku se tak ocitl samotný termín politický katolicismus, tedy nábožensko-filozofický směr, jež teprve determinant „politický“ rozšiřuje o snahu katolické církve pronikat a zasahovat do veřejného života. Termínem politický katolicismus označuje Miloš Trapl takovou činnost katolické církve, která překračuje své náboženské působení a usiluje o posílení svých pozic v politickém, sociálním a kulturním životě společnosti. Nedílnou součástí výzkumu je také obsah pojmu křesťanský solidarismus, tedy přesvědčení o nutnosti spolupráce všech tříd a vrstev na základě křesťanského učení. Upozornil také na velmi problematické a často tendenční používání termínu klerofašismus, který je často velmi chybně používán pro označování meziválečných autoritativních režimů.¹

S podobným metodologickým vymezením se ve svém příspěvku vyrovnal Pavel Marek (FF UP), a to na základě rozboru termínu klerikalismus. Všimá si, že zatímco část autorů s tímto termínem operuje jako s jevem neutrálním, tedy označujícím činnost církve a duchovenstva směrem do politické, ekonomické sféry společnosti, větší část autorů se kloní k jeho pejorativnímu charakteru. Často je tak termín klerikalismus vnímán jako zneužívání náboženství ze strany církve.²

V rámci dopoledního bloku poté vystoupil Zbyšek Stodůlka (FF UK). Osvětlil konsolidaci katolicko-konzervativního tábora v Čechách na počátku sedmdesátých let devatenáctého století kolem šlechticů Lva hr. Thun-Hohensteina a Karla hr. Schönborna a jejich činnosti v čele Katolicko-politické jednoty pro Království české. Poukázal na propojenost jednotlivých zemských center katolicko-konzervativních táborů v dalších korunních zemích Předlitavska i úloze české historické šlechty při koordinaci jejich činnosti.³

---

¹ Miloš Trapl, *Nejdůležitější pojmy používané v historii politického katolicismu*.

² Pavel Marek, *Klerikalismus a jeho interpretace ve volebních zápasech katolických stran před 1. světovou válkou*.

³ Zbyšek Stodůlka, „Pro Boha, krále a vlast.“ *Politika katolicko-konzervativního tábora v Čechách na přelomu 60. a 70. let 19. století*.

Jana Burešová (FF UP) přednesla příspěvek *Ženy v pojetí teorie a praxe politického katolicismu*, kde se zabývala meziválečným postavením katolických žen v rámci politického boje. Díky analýze katolického ženského tisku a činnosti ženských spolků osvětlila postoj Československé strany lidové k politické socializaci ženské části voličstva i postoj samotných katolických žen (např. v roce 1920 založený Katolický svaz dívek a žen Republiky československé). Katolické ženy, dle slov Jany Burešové, odmítaly být vnímány jako ženy moderní, neboť ty podle jejich názoru odhodily svou víru.

Zatímco předcházející referáty se povětšinou zabývaly vnějšími politickými projevy katolicismu, tedy politickými stranami, spolky či tiskem, Jitka Jonová (CMTF UP) v rámci svého referátu umožnila nahlédnout do nitra vztahů církevní hierarchie. Zaměřila se především na vztah poslušnosti kněží ke svým představeným, tedy oblasti spadající pod kanonické právo. Hledala hranice, které pro církevní hierarchii ještě byly přijatelné, a nastínila také tresty, které za porušení slibu následovaly (od přeložení do jiné diecéze přes pobyt v exercičním či korekčním domě až po suspenzi nebo exkomunikaci).⁴

Stanislav Balík (FSS MU) se v příspěvku *Projevy kulturního boje na Moravě: aféra Konečný a aféra Judova* soustředil na objasnění známých politických kauz prvního desetiletí dvacátého století, kdy došlo ke střetu představitelů obecního a středního školství se zástupci církve. Jak však upozornil v poznámce Miloš Trapl, je použití termínu „kulturní boj“ pro označování těchto světonázorových střetů velmi problematické, vyhradil by jej pouze pro označení státních zásahů proti církvi (např. pruský kulturní boj v Bismarckově éře).

S příspěvkem týkajícím se protižidovských aspektů v programatice křesťanských politických stran vystoupil Andreas Michael Froese (Universität Konstanz). Ve svém příspěvku použil Československo jako případovou studii pro aplikaci konceptu Olafa Blaschkeho o katolicky orientovaném antisemitismu, který však byl zaměřen výhradně na asimilaci nebo na exkluzi Židů; myšlenky eliminace byly katolickému milieu naprosto cizí.⁵

Programovým postojem meziválečné Československé strany lidové se ve svém referátu *Lidovci a demokracie (1918–1938)* zabýval Michal Pehr (Masarykův ústav AV ČR). Nejprve objasnil postoj lidovců k novému demokratickému zřízení se vznikem republiky, kdy monarchistický režim byl v tomto prostředí vnímán jako přežitý, garanci demokracie viděli lidovci především v osobách T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. V další části se zabýval návrhy na změnu politického systému, které čelní lidovečtí představitelé vypracovali, tedy koncepcí tzv. stavovského státu. Bohužel další z ohlášených referátů, který by se tomuto nesporně zajímavému tématu věnoval, nebyl přednesen.

Dopolední blok završil příspěvkem ke sféře křesťanského socialismu František Čapka (PdF MU) s referátem o postavení křesťanskosociálních odborů na počátku třicátých let dvacátého století v Československu. Ve svém příspěvku shrnul nejen početní zastoupení odborových svazů, ale i jejich snahy o materiální pomoc svým členům.

Odpolední blok otevřel Jaroslav Šebek (Historický ústav AV ČR) příspěvkem o německém katolickém mládežnickém hnutí v letech 1918–1938 s podtitulem *Napětí mezi duchovní*

---

⁴ Jitka Jonová, *Problematika poslušnosti ve vztahu kněží k biskupům*.

⁵ Andreas Michael Froese, *Katolický antisemitismus? Protižidovská programatika prvorepublikových křesťanských stran*.

obrodou a nacionalismem. Zabýval se především činností modernisticky orientovaných akademických spolků Staffelstein a Quickborn, jejichž cílem bylo vytváření katolické elity ze studentů vysokých škol (jedním ze zakladatelů byl historik Eduard Winter). Ve třicátých letech část spolků souhlasila s vazbami na sudetoněmeckou vlasteneckou frontu. Po rozpuštění v roce 1938 došlo u zatím rezistentní části členů k pronásledování za nesouhlas s ideologií nacismu. Po roce 1945 byli naproti tomu pro svůj původ odsunuti z Československa.

Meziválečné období si za téma zvolila i Eliška Bednaříková (FF UK) s příspěvkem o představiteli Národní obce fašistické Janu Scheinostovi, který se snažil najít sepětí mezi katolictvím a nacionalismem. Na konci dvacátých let dvacátého století se navrácí zpět do ČSL, kde se pokoušel o fašizaci strany, která však byla většinou členů i voličů odmítnuta.⁶

Další zajímavou postavou byl Karel Živný, zeť tiskového magnáta Josefa Skejšovského, jehož si za téma svého příspěvku zvolil Petr Pekárek (FF UP). Jednalo se o novináře, politika, zaníceného slavjanofila se styky v Srbsku a carském Rusku, který byl několikrát vězněn.⁷

S příspěvkem na základě rozboru dobového tisku vystoupil Pavel Večeřa (FSS MU). Za téma si vybral Marmaggiho aféru, diplomatický konflikt z července 1925, kdy vatikánský nuncius demonstrativně odjel v předvečer výročí upálení Mistra Jana Husa. Na základě rozborů Moravského slova, Rudého práva a Práva lidu, tedy stranicky orientovaných tiskovin, poukázal na rétoriku vyčítající církvi neslučitelnost náboženství a demokracie.⁸

Do období padesátých let dvacátého století a problematiky perzekuce členů ČSL zavedl posluchače ve svém příspěvku Karel Konečný (FF UP). Objasnil osudy jak některých jednotlivců (bývalých poslanců), tak organizací (např. Orel), jež byly po únoru 1948 perzekuovány. Cenné bylo také přiblížení současné pramenné základny.⁹

Tématem již vpravdě soudobým se zabýval Petr Kubík (FF UK). Svou pozornost směřoval k evropskému pravicovému křídlu katolického hnutí (tzv. lefévristé nebo Bratrstvo Pia X.), které zejména od druhého vatikánského koncilu vidí jedinou možnou cestu vývoje společnosti v katolickém konzervativním stavovském státě (nesouhlas s ekumenismem, kritika Evropské unie atd.). Upozornil však, že nejradikálnější křídlo, tzv. sedisvakantisté, kteří neuznávají po Piovi XII. žádného nástupce na papežském stolci, čítá pouze několik skupin, roztroušených po celém světě.¹⁰

V závěrečné diskusi vystoupila do popředí zejména pojmová roztříštěnost skrze mnohознаčně vnímané termíny klerikalismus, klerofašismus či konzervatismus. Ukazuje se, že v českém prostředí, na rozdíl od prostředí německy mluvících zemí, chybí obecně přijímané syntézy, které by jasně a zřetelně v rámci střeoevropského prostředí uvedené termíny definovaly. Konference však přinesla i nová témata, což je bezesporu kladem pro další výzkum. Svědčil o tom i počet přítomných mladých badatelů. Ať se již jednalo o nové vztahy ve spolkových strukturách, gender aspekt, pozapomenuté osobnosti či zahraniční výzkumné koncepty

---

⁶ Eliška Bednaříková, *Jan Scheinost – katolík, fašista*.

⁷ Petr Balcárek, *Málo známý politický aktivista JUDr. Karel Živný*.

⁸ Pavel Večeřa, *Marmaggiho aféra: úloha politického katolicismu optikou dobových tištěných médií*.

⁹ Karel Konečný, *Perzekuce příslušníků ČSL v 50. letech 20. století*.

¹⁰ Petr Kubík, *Katolický konzervatismus a ortodoxie posledních desetiletí v podobě Bratrstva sv. Pia X. a sedisvakantistů*.

aplikované na české prostředí. Organizátory i posluchače mohl zamrzet pouze přetrvávající neduh dnešních konferencí – tím byla poměrně vysoká absence již přihlášených příspěvků. Časový prostor, který takto vznikl, mohl být vyplněn krátkou diskusí po každém z referátů, která by byla koncepčně jistě přínosnější než závěrečná souhrnná debata, kdy již část referujících nebyla přítomna. Se všemi příspěvky se však budou moci zájemci o problematiku politického katolicismu seznámit v plánovaném sborníku. Za ten, stejně jako za celou organizaci konference, patří dík olomouckým profesorům Miloši Traplovi a Pavlu Markovi.